

16. DIMENSIONAALIPREFIKSIT

(Thomsen 1984: §423–482; Edzard 2003: 92–109; Jagersma 2010: 381–482; Foxvog 2011: 73–83)

Dimensionaali- eli sijaprefiksit kongruoivat lauseen adverbialien kanssa sijassa, luvussa ja elollisuudessa.²⁸² Muutamat prefiksit muodostavat myös kausatiivirakenteita tai muuttavat verbien perusmerkityksiä ja argumenttirakenteita. Sumerin dimensionaaliprefiksit ovat **datiivi**, **komitatiivi**, **terminatiivi**, **ablatiivi**, **lokatiivi**, **adessiivi** ja **obliikvi**. Niiden keskinäinen järjestys on seuraava:

III a	III b	III c	III d
[DAT]	[COM]	[TER] / [ABL]	[LOC] / [ADE] / [OBL]

Dimensionaaliprefiksejä voidaan taivuttaa persoonassa. Datiivi- ja obliikviprefiksien persoonataivutus on suppleettista, mutta komitatiivissa, terminatiivissa ja ablatiivissa näitä taivutetaan käyttämällä samanlaisia persoonaprefiksejä kuin transitiivisessa verbitaivutuksessakin. Taivutus eroaa kuitenkin sikäli, että monikollisille muodoille on omat persoonaprefiksinsä: {mē} 'me', {enē} 'te' ja {nnē} 'he'. Jos verbillä on useampi peräkkäinen dimensionaaliprefiksi, ainoastaan näistä ensimmäinen voi saada persoonatunnuksen. Persoonaprefiksin käyttäminen ei ole pakollista.

Seuraavassa taulukossa on esitetty prefiksien ortografiset muodot. Vain elottomat ja yksikön kolmannen persoonan tunnukset ovat yleisiä. Muita prefiksejä tavataan lähinnä myöhäisissä kaunokirjallisissa teksteissä. Ensimmäisen persoonan komitatiivi ja ablatiivi saavat usein edelleen ventiivin {mu}.

	DAT	COM	TER	ABL	OBL	LOC / ADE
y.1.p.	ma	da	ši	–	mu, V	–
y.2.p.	ra	(e-)da	(e-)ši	–	ri, e, V	–
y.3.p.	na	(Vn-)da	(Vn-)ši	–	ni, Vn	–
m.1.p.	me-(a)	me-da	me-ši	–	me	–
m.2.p.	ra?	e-ne-da?	e-ne-ši?	–	e-ne	–
m.3.p.	ne-(a)	neda(PI)	(ne ² -)ši	–	ne	–
eloton	ba	(Vb-)da	(Vb-)ši	(Vb-)ta	bí, Vb	ni, Vn, e, bí, Vb

282 Näitä kutsutaan joskus myös adverbialli- tai spatiaaliprefikkeiksi.

16.1 Datiivi

Datiiviprefiksien monikkumuotoja tavataan hyvin harvoin. Monikolliset a-päätteiset variantit {me^ʔa, nne^ʔa} ovat kehittyneet analogisesti yksikön muodoista ja niitä tavataan muinaisbabylonialaiselta kaudelta alkaen.²⁸³

Yksikkö		Monikko	
{ma}	'minulle'	{mē, mē ^ʔ a}	'meille'
{ra}	'sinulle'	{ra ^ʔ } ²⁸⁴	'teille'
{nna} ²⁸⁵	'hänelle'	{nnē, nnē ^ʔ a}	'heille'
{ba}	'sille; niille'		

Datiiviprefiksit viittaavat lauseen epäsuoraan objektiin tämän toimiessa vastaanottajana tai hyötyjänä. Merkitys vastaa nominaalisijojen datiivia {ra} ja direktiiviä {e}.

- (154) **é-a-né mu-na-dù** 'hän rakensi hänelle hänen temppelinsä'
 {é.j+ane+Ø mu+nna+n+řú+Ø} {VEN+hänelle+hän+rakentaa+sen}
- (155) **mu-ra-šúm** 'hän antoi sen sinulle'
 {mu+ra+n+šúm+Ø} {VEN+sinulle+hän+antaa+sen}

Ensimmäisen persoonan datiivit sisältävät aina automaattisesti prefiksiin sulautuneen ventiivin, ja kolmannen persoonan eloton datiivi on sama prefiksi kuin ientiivi {ba}. Tästä johtuen ventiivi {mu} on epäyhteensopiva prefiksien {ma, mē^ʔa} kanssa ja ientiivi {ba} elottoman datiivin {ba} kanssa.

Prefiksit {ma, mē^ʔa} aloittavat yleensä prefiksiketjun (156), eikä näitä voi edeltää kuin neutraali- tai modaaliprefiksi (157).

283 Tässä muodot on annettu Jagersman (2010: 399) mukaan. Zólyomi ym. (2016: 115) segmentoi datiiviprefiksit vielä pienempiin osiin, kuten y.1.p. /m+a/, jonka alkukomponentin hän selittää ventiivin allomorfixi /m/ ja jälkiosan *datiiviksi* /a/; vastaavasti yks. 3. persoonan hän segmentoi /nn+a/, jossa ensimmäinen komponentti on yks. 3. persoonan prefiksi. En kuitenkaan tässä kirjassa näe tällaista erottelua tarpeelliseksi, sillä datiiviprefiksien syntyhistoria on vähintäänkin epäselvä. Prefiksien alkuperää voidaan spekuloida elollisissa 2. ja 3. persoonassa yhtä hyvin persoonaprefiksin ja datiivin {ra} yhdistelmänä: *-e-ra- ja *-n-ra- (Jagersma 2010: 408), mutta elottomassa 3. persoonassa persoonaprefiksin ja lokatiivin yhdistelmässä *-b-^ʔa- (Jagersma 2010: 401). Jälkiosan lokatiivi {a} datiivin {ra} sijaan selittyy sillä, että tämä viittaa vain elottomiin sanoihin. Ensimmäinen persoona *mu-a- on ehkä muodostettu myöhemmin analogisesti, sillä kaikki muut prefiksit päättyvät vokaaliin /a/. Aiemmin on voitu käyttää vain ventiiviä.

284 Jagersman (2010: 399) mukaan {ra^ʔ}. Foxvog (2011: 73) antaa tälle muodoksi {ene}.

285 Aiemmin yksikön kolmas persoona on rekonstruoitu {na} (mm. Thomsen 1984), mutta nykyään pidetään varmana, että prefiksin konsonantti oli pitkä (Jagersma 2010: 402–403).

- (156) **níĝ maš-ĝi₆-ke₄ ma-ab-de₆-a-ĝá**
 'unen minulle tuoman asian (merkitys)'
 {níĝ maš.gi.k+e ma+b+fe₆+Ø+'a+ĝu+ak+}
 {asia uni+ERG minulle+se+tuoda+DO+NOM+minun+GEN+}
- (157) **h₃e-me-ne-eš** 'sanokoot he (sen) meille'
 {h₃a+i+mē+n+e+eš} {PREC+NEUT+meille+he+sanoa+he}

Yksikön toisen persoonan datiiviprefiksi saattaa aiheuttaa vokaalimuutoksen tätä edeltävässä ventiivissä: {mu+ra} → **ma-ra**. Mikäli elotonta datiivia {ba} edeltää neutraaliprefiksi ja ventiivi, assimiloituu tämä muotoon {i+mu+ba} → **im-ma**. Negatiivin {nu} allomorfi /la/ toteutuu ennen elotonta datiivia aivan kuten ientiivinkin edellä.

16.2 Komitatiivi

Komitatiiviprefiksit koostuvat kahdesta osasta: persoonaprefiksistä {?, e, n, b, mē, enē, nnē} ja komitatiiviprefiksistä {da}. Persoonaprefiksit eivät näy kirjoituksessa ennen Urin III dynastiaa tai muinaisbabilonialaista kautta. Komitatiivi saattaa toisinaan assimiloitua sitä seuraavaan vokaaliin, jolloin se kirjoitetaan **dē**, **dē₄**, **dī** tai **dī**. Monikon 3. persoonan elollinen komitatiivi kirjoitetaan merkillä **PI**, joka tässä kontekstissa luetaan **neda**. Muinaissumerissa komitatiivi voidaan kirjoittaa myös **dab₆**, mikäli tätä seuraa eloton persoonaprefiksi {b}.

Seuraava taulukko esittää komitatiiviprefiksin persoonamuodot. Tähdellä merkityjä ei ole dokumentoitu teksteissä.

Yksikkö		Monikko	
{?+da}	'kanssani'	{mē+da}	'kanssamme'
{e+da}	'kanssasi'	{*enē+da}	'kanssanne'
{n+da}	'hänen kanssaan'	{nnē+da}	'heidän kanssaan'
{b+da}	'sen kanssa; niiden kanssa'		

Komitatiivi viittaa yleensä johonkin asiaan tai olioön, joka esiintyy subjektin tai objektin seurassa (158). Harvinaisempia käyttötarkoituksia ovat tunneverbien yhteydessä tunnereaktion syyn osoittaminen (159), sekä **abilitatiivi** eli subjektin kyvyttömyyden ilmaiseminen. Tällöin verbin tapaluokka on aina joko negatiivinen {nu} tai irrealis {nuš} (160).

- (158) **‘lamma ḥa-mu-da-ġen** ‘suojelushenki kulkekoon kanssani’
 {lamma.ḥ+Ø ḥa+mu+[?].da+ġen+Ø} {DN+ABS AFF+VEN+COM+mennä+hän}
- (159) **‘é-da lugal im-da-ḥúl** ‘herra oli iloinen (temppelistään)’
 {é.j+da lugal+Ø i+mu+b.da+ḥúl+Ø} {NEUT+VEN+sen.kanssa+ilostua+hän}
- (160) **bād nu-mu-un-da-kal-ka-ge**
 ‘hän ei kykene vahvistamaan linnoitusta’
 {bād+Ø nu+mu+n.da+b+(kalag.)kalag+e}²⁸⁶
 {linnoitus+ABS NEG+VEN+hän.voi+sitä+vahvistaa+hän}

Yhdysverbit **á...ág** ‘ohjeistaa (jotakin)’ ja **ad...gi₄** ‘ottaa neuvoa (jostakin)’ saavat semanttisen objektinsa komitatiivissa. Muutamiin verbeihin liittyessään komitatiivi muuttaa näiden perusmerkitystä ja viittaa tällöin verbin uuteen argumenttiin.

ġál ‘olla’	-da- ‘olla omistettu’	(ilmaisee omistajaa)
gub ‘seistä’	-da- ‘palvella jotakin’	(ilmaisee palveltavaa kohdetta)
ša ‘lähestyä’	-da- ‘olla saman arvoinen’	(ilmaisee vertailun kohdetta)
tuku ‘omistaa’	-da- ‘olla velkojana’	(ilmaisee velallista, esim. (94) s. 159)
zāḥ ‘kadota’	-da- ‘päästä karkuun’	(ilmaisee sitä, jolta karataan)
zu ‘tietää’	-da- ‘oppia’	(ilmaisee sitä, jolta jotakin opitaan)

16.3 Terminatiivi

Komitatiiviprefiksien tavoin terminatiivissa persoonaa merkitään erillisellä persoonaprefiksillä, jotka yleensä jätetään kirjoittamatta ennen Urin III dynastiaa.

Yksikkö		Monikko	
{ [?] +ši}	‘minua kohti, vuokseni’	{mē+ši}	‘meitä kohti, vuoksemme’
{e+ši}	‘sinua kohti, vuoksesi’	{*enē+ši}	‘teitä kohti, vuoksenne’
{n+ši}	‘häntä kohti, vuoksensa’	{*nnē+ši}	‘heitä kohti, vuoksensa’
{b+ši}	‘sitä kohti, sinne päin, niitä kohti; sen vuoksi, niiden vuoksi’		

286 Verbi **kalag** on ilmeisesti reduploitu osittain **kal-ka(g)**. Babylonialainen kirjuri on ehkä olettanut verbin kuuluvan reduploivaan luokkaan.

Muinaissumerissa terminatiivi kirjoitetaan vokaaliharmonian yhteydessä šè (ja tämä on ehkä prefiksin historiallinen alkumuoto). Muinaisakkadilaiselta kaudelta alkaen terminatiivin kirjoitusasu on aina ši.

Prefiksi viittaa lauseen terminatiiviadverbiaaliin ja ilmaisee samanlaisia merkityksiä kuin sijapäätte {še}. Yleinen käyttötarkoitus on suunnan osoittaminen liikeverbien yhteydessä (161). Tällöin prefiksi toimii ablatiivin vastakohtana eikä se täten voi esiintyä tämän kanssa samanaikaisesti. Terminatiivilla voidaan ilmaista myös syytä: 'tehdä jonkin vuoksi' (162).

- (161) gù-dé-a ba-ši-ġen 'Gudea meni temppeliä kohti'
 {PN+Ø ba+ši+ġen+Ø} {Gudea+ABS IEN+TER+mennä+hän}
- (162) šeg₁₂ gi₄-a-bé-šè an im-ši-dúb-dúb²⁸⁷
 'taivaat järisivät (temppelin) huudon kaikumisen johdosta'
 {šeg₁₂+Ø gi₄+²a+be+še an+Ø i+mu+ši+dúb+dúb+Ø}
 {huuto+ABS kaikua+PP_{INF}+sen+TER taivas+ABS NEUT+VEN+TER+järistä*2+ne}

Terminatiivi modifioi joidenkin verbien perusmerkityksiä, esimerkkeinä:

ġál	'olla olemassa'	-ši- 'panna ilmestymään (jonkin eteen)'
gi ₄	'palata, palauttaa'	-ši- 'lähettää takaisin'
gul	'tuhoutua, tuhota'	-ši- 'romahtaa jonkin päälle'
sám, sa ₁₀	'käydä kauppaa'	-ši- 'ostaa'

16.4 Ablatiivi-instrumentaali

Ablatiivi esiintyy ainoastaan kolmannessa persoonassa elottomana ja sen persoonaprefiksoitua muotoa tavataan vain neutraaliprefiksin jäljessä uussumerista alkaen. Foxvogin (2011) tulkinnan mukaan liikeverbien yhteydessä persoonaprefiksoitu muoto viittaa täsmälliseen alkuperään: 'sen luota' pelkän ablatiivin ilmaistessa alkuperää yleisesti: 'sieltä'. Ientiivin {ba} yhteydessä merkitysvivahde on separatiivinen: 'pois jostakin (jossa puhuja on)'.

Yksikkö/monikko

{ta}	'sieltä'
{b+ta}	'sen luota, niiden luota; sen avulla'

287 Verbi gi₄ voidaan tulkita tässä 'kaikua'. Kyseessä on infinitiivirakenne (ks. luku 17).

Prefiksi viittaa ablatiiviadverbiaaliin ja on liikeverbien yhteydessä terminatiivin vastakohta (163). Muiden kuin liikeverbien yhteydessä ablatiivin merkitys on yleensä **instrumentaalinen** ja se viittaa teon välineeseen. Huomaa, että esimerkissä (164) finiittinen verbi toimii instrumentaalina verbille **kug** '(olla) pyhä, pyhittää'.

(163) **kur-ta^{ma}esi im-ta-e₁₁**

'hän toi vuorelta alas dioriittia'

{kur+ta esi+Ø i+mu+ta+n+e₁₁.d+Ø}

{vuori+ABL dioriitti+ABS NEUT+VEN+ABL+hän+tuoda.alas+sitä}

(164) **mu-kug izi im-ta-lá**

'hän pyhitti sen kantaen tulta (= kantamalla soihtua)'

{mu+n+kug+Ø izi+Ø i+mu+ta+n+la.h+Ø}

{VEN+hän+pyhittää+sen tuli+ABS NEUT+VEN+ABL+hän+kantaa+sitä}

Muutamien verbien yhteydessä ablatiivi muuttaa näiden perusmerkityksiä.

ba-la	'kaivaa'	-ta-	'saada takaisin haltuunsa'
e₁₁ (éd)	'liikkua vertikaalisesti'	-ta-	'mennä alas'
gar	'asettaa'	-ta-	'laittaa muualle'
gul	'tuhoutua, tuhota'	-ta-	'hävittää täydellisesti'
kud /kuř/	'leikata'	-ta-	'erottaa'
tar	'leikata, erottaa'	-ta-	'rikkoutua'
sám, sa₁₀	'käydä kauppaa'	-ta-	'myydä'
šub	'pudota'	-ta-	'heittää pois'

Ablatiivilla on kaksi harvinaista allomorfia /da/ ja /ra/, jotka esiintyvät toisinaan vokaalien välissä {ba+ta} → /ba+ra/ tai /ba+da/. Se voi myös assimiloidua sitä seuraavaan (elolliseen) obliikvi- {nni} tai lokatiiviprefiksiin {ni}, jolloin se esiintyy muodossa /ti/ tai /te/ (**ti**, **te_{1/4}**) vokaaliharmoniasta riippuen.²⁸⁸

Joskus on oletettu, että ablatiiviprefiksi voisi esiintyä verbissä samanaikaisesti useaan kertaan. Eräs tällainen erikoinen muoto on **ma-ra-da-ra-ta-è** '(kuin päivän- valo) se nousi sinulle esiin *sieltä-sieltä-sieltä*' (Cyl A V: 20), jonka Foxvog (2010: 81) analysoi {mu+ra+ta+ta+ta+je+Ø}. Jagersma (2010: 445) tulkitsee merkin <ra> kuitenkin foneettiseksi komplementiksi, joka täsmentää ablatiiviprefiksin foneettista luku-asua Urin III dynastian sumerissa: **ma-ra-da-^{ra}ta-è** 'se nousi sinulle {ra} esiin sieltä {ta} sen (valon) kanssa {da} (kuin aurinko)'. Jagersma on tässä todennäköisesti oikeassa.

²⁸⁸ Foxvog 2011: 80.

16.5 Obliikvi

Obliikviprefiksit ovat melko uusi tulokas sumerin kieliopissa, sillä aiemmin ne analysoitiin osaksi lokatiivi- ja konjugaatioprefiksejä. Jagersman (2010: 415) tulkinnan mukaan obliikviprefiksien sarja on seuraava:²⁸⁹

Yksikkö	Monikko
{mu} /ʔ/ 'vierelläni; koskien minua'	{mē} 'vierellämme...'
{ri} /e/ 'vierelläsi; koskien sinua'	{enē} 'vierellänne...'
{nni} /n/ 'hänen vierellensä...'	{nnē} 'heidän vierellään...'
{bi} /b/ 'sen vierellä; sitä koskien; niiden vierellä, niitä koskien'	

Yksikön obliikviprefiksillä sekä elottomalla obliikvilla {bi} on allomorfit, jotka ovat identtisiä persoonataivutuksessa käytettävien persoonaprefiksien {ʔ, e, n, b} kanssa. Allomorfit esiintyvät verbivartalon edellä intransitiivi- ja passiivitaivutuksessa.²⁹⁰ Seuraavaan taulukkoon on taivutettu sama verbimuoto transitiivissa, intransitiivissa ja passiivissa kaikkien allomorfiaan osaa ottavien obliikviprefiksien kanssa.

	Transitiivi	Intransitiivi	Passiivi
{mu}	mu-šub	ì-šub	ba-(a-)šub
{ri}	mu-ri-šub	ì-šub	ba-(e-)šub
{nni}	mu-ni-šub	in-šub	ba-an-šub
{bi}	bí-in-šub	íb-šub	ba-(ab-)šub

Käännökset ja morfologiset analyysit on esitetty seuraavassa taulukossa. Esimerkkinä on käytetty toisen persoonan muotoja.

mu-ri-šub	'hän pudotti sen <u>vierellesi</u> '	/mu+ri+n+šub+Ø/
ì-šub	'se putosi <u>vierellesi</u> '	/i+e+šub+Ø/
ba-(e-)šub	'se pudotettiin <u>vierellesi</u> '	/ba+e+šub+Ø/

Elottomalla obliikviprefiksillä {bi} on allomorfi /mi/, joka esiintyy neutraaliprefiksin ja ventiivin jäljessä: {i+mu+bi} → i-mi-, im-mi-. Lisäksi obliikviprefiksit {bi} ja {nni} ottavat osaa muinaissumerin vokaaliharmoniaan, jolloin nämä kirjoitetaan **bé** ja **né**. Muista myös, että negatiivi {nu} esiintyy allomorfina /li/ ennen elotonta obliikvia.

²⁸⁹ Obliikviprefiksit ovat ehkä syntyneet samalla tavalla kuin datiiviprefiksitkin, mutta näissä on käytetty direktiiviä {e}. Historiallisesti muodot ovat ehkä olleet *mu-e, *re, *nne ja *be.

²⁹⁰ Edzard 2003; Jagersma 2011.

Yleisin obliikviprefikseistä on eloton {bi}, joka pitkään luokiteltiin osaksi konjugaatioprefiksejä. Tämä prefiksi viittaa direktiivimuotoiseen lauseenjäseneen merkityksessä 'vierelle, koskien' (165) ja on erityisen yleinen yhdysverbien taivutuksessa, sillä suuri osa näistä saa semanttisen objektinsa direktiivissä (166, 167, 168).

(165) **kar niġin^{ki}-na-ke₄ má bí-ús**

'Niġinin (tai Ninan) satamaan (=sen vierelle) hän ohjasi laivan'

{kar niġin+ak+e má+Ø bi+n+ús+Ø}

{satama Niġin+GEN+DIR laiva+ABS OBL+hän+ohjata+sen}

(166) **šu-luḥ si bí-sá**

'hän suoritti käsienvesurituunin'

{šu.luḥ(+e) si+Ø bi+n+sá+Ø}

{pesurituunin(+DIR) sarvi+ABS OBL+hän+tehdä.tasaveroiseksi+sen}

(167) **umma^{ki} àga-kár bé-seg₉**

'hän valloitti Umman'

{umma(+e) àga.kár+Ø bi+n+seg₉+Ø}

{Umma(+DIR) kirves.isku+ABS OBL+hän+asettaa+sen}

(168) **šag₄ kug-ge bí-pàd**

'hän (Ninġirsu) on valinnut (Gudean) pyhään sydämeensä'

{šag₄ kug+e bi+n+pàd+Ø}

{sydän pyhä+DIR OBL+hän+löytää+hänet}

Esimerkeissä (166, 167 ja 168) verbien persoonasuffiksit {Ø} viittaavat yhdysverbien alkukomponentteihin eli absolutiivilla merkittyyn suoraan objektiin. Prefiksit {bi} viittaavat puolestaan obliikviobjekteihin, jotka voidaan tulkita semanttisiksi objekteiksi. Sanatarkasti nämä voidaan kääntää: 'hän *tasoitti sarvet(?)*_[OBJ] käsienvesurituunialia koskien_[OBL]', 'hän asetti kirveeniskun_[OBJ] koskien Ummaa_[OBL]' ja 'hän on löytänyt hänet_[OBJ] pyhän sydämensä vierelle_[OBL]'.

Harvinaisempia ovat elolliset obliikviprefiksit, joilla voidaan viitata jonkin henkilön läheisyydessä olemiseen. Direktiivin sijaan tällöin käytetään datiivia {ra} (169).

(169) **an-ra^{dén}-líl im-ma-ni-ús**

'Hän ohjasi Enlilin Anin vierelle'

{an+ra en.líl+Ø i+mu+ba+nni+n+ús+Ø}

{An+DAT Enlil+ABS NEUT+VEN+IEN+vierellensä+hän+ohjata+hänet}

Obliikviprefiksien toinen keskeinen tehtävä on **kausatiivirakenteiden** muodostaminen. Tällöin obliikviprefiksi merkitsee teon *suorittajaa* (engl. *causer*) ja ergatiivinen agentti *aiheuttajaa* (engl. *causer*), joka laittaa obliikvilla merkityn olion suorittamaan verbin kuvaaman toiminnan.²⁹¹ Objektia merkitään normaalisti absolutiivilla ja teon suorittajaa direktiivillä {e} tai datiiivilla {ra} tämän elollisuudesta riippuen. Datiivi kirjoitetaan kuitenkin näkyviin melko harvoin.

(transitiivi)	ur-e mu-ub-gu₇	'koira söi sen'
	{ur+e mu+b+gu ₇ +Ø}	{koira+ERG VEN+se+syödä+sen}
(kausatiivi)	ur-e bí-in-gu₇	'hän laittoi koiran syömään sen'
	{ur+e bi+n+gu ₇ +Ø}	{koira+DIR OBL+hän+syödä+sen}

Seuraavat esimerkit havainnollistavat elottomia (170) ja elollisia (171) kausatiivirakenteita. Jälkimmäinen esimerkki on kieliopillisesta tekstistä, jossa verbimuoto on käännetty akkadin Š-perfektiksi eli kausatiivin perfektiksi.

(170)	^{ges} ḥa-lu-úb-bé' (=BA) tūn bí-bar	
	'hän pani kirveen _[OBL] halkaisemaan <i>ḥalub</i> -tammen _[ABS] '	
	{ḥalub+be+Ø tūn(+e) bi+n+bar+Ø}	
	{tammi+sen+ABS kirves(+DIR) OBL+hän+pani.halkaisemaan+sen}	
(171)	ba-na-ni-in-ġar	akk. <i>uštaškinšum</i>
	'hän _[ERG] on laittanut hänet _[OBL] asettamaan sen _[ABS] hänelle'	
	{ba+nna+nni+n+ġar+Ø}	
	{IEN+hänelle+OBL+hän+pani.asettamaan+sen}	

Seuraava taulukko havainnollistaa kausatiivista taivutusta eri persoonissa.²⁹²

Ḥamṭu, kausatiivi			
y.1.p.	mu-un-šub	{ <u>mu</u> +n+šub+Ø}	'laittoi <u>minut</u> pudottamaan sen'
y.2.p.	mi-ri-in-šub	{mu+ <u>ri</u> +n+šub+Ø}	'laittoi <u>sinut</u> pudottamaan sen'
y.3.p.	mu-ni-in-šub	{mu+ <u>nni</u> +n+šub+Ø}	'laittoi <u>hänet</u> pudottamaan sen'
eloton	im-mi-in-šub	{i+mu+ <u>bi</u> +n+šub+Ø}	'laittoi <u>sen</u> pudottamaan sen'

²⁹¹ Englanninkielisille käsitteille *causer* ja *causer* ei ole vakiintuneita suomennoksia.

²⁹² Passiivimuodot ovat **ba-šub-en** 'minut/sinut laitettiin putoamaan' ja **ba-šub** 'se/hänet laitettiin putoamaan'. Passiivit ja näiden kausatiivit taipuvat aina intransitiivisesti.

16.6 Lokatiivi ja adessiivi

Lokatiivi- ja adessiiviprefiksit ovat aina elottomia. Jagersma (2010: 476) kutsuu näitä yleisesti paikallisprefikseiksi (engl. *local prefix*), sillä näiden kummankin vastine nominaalisijoissa on lokatiivi {ʔa}. Merkitykseltään nämä vastaavat eräänlaista inessiivi-illatiivia ja adessiivi-allatiivia.²⁹³

Lokatiivi	Adessiivi
{ni} /n/ 'sisällä, sisään'	{e, bi} /b/ 'päällä, päälle'

Lokatiivi {ni} ilmaisee jonkin sisällä olemista tai sinne liikkumista. Vaikka prefiksi {ni} sekoittuikin käytännössä aina ortografisesti obliikviprefiksiin {nni}, on nämä kontekstin perusteella melko helppo erottaa toisistaan, sillä lokatiiviprefiksillä on yleensä virkkeessä selkeä lokatiivinen kongruentti: *é-a mu-ni-de*, 'hän vei sen tempeliin'. Elollista obliikvia {nni} merkitään sen sijaan datiivilla {ra}.

Lokatiiviprefiksin allomorfi /n/ esiintyy samassa ympäristössä kuin obliikviprefiksin {nni} allomorfi /n/, eli intransitiivissa ja passiivissa kiinnittyneenä verbivartaloon. Lokatiivi saattaa myös aiheuttaa vokaalimuutoksen edeltävässä ventiivissä: {mu+ni} → **mi-ni-** (huomaa, että tätä ei tapahdu obliikvin {nni} edellä).

Prefiksi {ni} vastaa merkitykseltään nominaalista lokatiivia {ʔa}. Se voi siis viitata yhdysverbien argumentteihin (esimerkiksi materiaaliin) (172), tai jonkin sisällä olemiseen tai sinne liikkumiseen (173).

(172) **za-gìn-na šu ù-ma-ni-tag**

'kun olet koristellut (sotavaunut hopealla ja) lapis lazulilla'

{za.gin+ʔa šu+Ø u+mu+ba+ni+e+tag+Ø}

{lapis+LOC käsi+ABS PROS+VEN+sille+LOC+sinä+koskea+DO}

(173) **uruda-bé^{gi}dirig-ba mu-ni-ba-al**

'sen (vuoren) kuparia hän louhi rahtiveneisiin'

{urud+be+Ø dirig+be+ʔa mu+ni+n+bal+Ø}

{kupari+sen+ABS laiva+sen+LOC VEN+LOC+hän+louhia+sitä}

Adessiivi {e, bi} kuvaa jonkin päällä tai yläpuolella olemista tai sinne liikkumista, se siis täsmentää lokatiivin {ʔa} merkitystä adessiiviseksi tai allatiiviseksi. Adessiivin syvämuodon määrittelemisen ei ole täysin yksinkertaista, sillä sen toinen muoto {bi} ja tämän allomorfi /b/ ovat identtisiä obliikviprefiksin {bi} ja tämän allomorfin /b/

²⁹³ Osoittavat termit näille olisivat *lokatiivi* ja *superlokatiivi*. Edzard (2003: 93, 102) kutsuu prefiksiä {e} 2. *lokatiiviksi*. Zólyomin (2016) mukaan {ni} on 1. *lokatiivi* ja {e} 2. *lokatiivi*.

kanssa. Muoto {e} esiintyy ainoastaan kiinnittyneenä verbivartaloon intransitiivi- ja passiivitaivutuksessa, mikäli prefiksin edellä on vokaalipäätteinen dimensionaaliprefiksi, ientiivi {ba} tai ventiivi {mu}. Tällöinkin se on usein assimiloituneena tai kokonaan sulautuneena edeltävään vokaaliin. Jos prefiksi {e} ei ole kosketuksissa verbivartaloon, esiintyy se muodossa {bi}. Muualla se heijastuu allomorfina /b/. Obliikvin {bi} kanssa adessiivi ei esiinny koskaan, mikä viittaa siihen, että tämä on syntynyt jonkin muinaisen sijaprefiksin ja obliikvin yhteensulaumasta.

Huomaa, että adessiivin muodot ovat identtisiä elottoman obliikvin kanssa muualla kuin passiivissa. Seuraavan taulukon verbimuotojen merkitykset ovat adessiiville **bí-in-gub** {bi_[ADE]+n+gub+Ø} 'hän pystytti sen (sen päälle)', **íb-gub** {i+bi_[ADE]+gub+Ø} 'hän seiso (sen päällä)' ja **ba-a-gub** {ba+e_[ADE]+gub+Ø} 'se pystytettiin (sen päälle)'

	Transitiivi	Intransitiivi	Passiivi
Adessiivi {e}	bí-in-gub	íb-gub	ba-a-gub
Obliikvi {bi}	bí-in-gub	íb-gub	ba-ab-gub

Adessiivin muoto {bi} noudattaa samoja assimilaatio- ja vokaaliharmoniasääntöjä kuin obliikvi {bi}.

Esimerkissä (174) adessiivi täsmentää lokatiivia ja esiintyy muodossa {e} ablatiivin ja verbivartalon välissä. Direktiivi {e} ja datiivi {ba} viittaavat tässä hyötyjään. Esimerkki (175) on merkitykseltään hieman abstraktimpi, eikä virkkeestä löydy adessiiviprefiksille selkeää kongruenttia; tässä ehkä haluttu merkitysvivahde on yleisesti *jonkin päälle pystyttäminen*.

(174) **iri-e^dutu-gen₇ / ki-ša-ra im-ma-ta-a-è**

'kuin Utu hän nousi sieltä horisontin ylle kaupungin hyväksi'

{iri+e utu+gen ki.šar+²a i+mu+ba+ta+e+je+Ø}

{kaup.+DIR Utu+EQU hor.+LOC NEUT+VEN+sille+sieltä+ADE+nousta+hän}

(175) **na igi ud è-a bí-dù-a**

'kivelle, jonka hän pystytti osoittamaan nousevaa päivänvaloa kohti'²⁹⁴

{na igi ud je+²a+ak(+še) bi+n+fú+Ø+²a+e}

{kivi kohti päivä nousta+PP+GEN(+TER) ADE+hän+pystyt.+sen+NOM+DIR}

294 Sanatarkasti: 'nousevaa päivää kohtaan {še} osoittava kivi, jonka hän {n} pystytti maan päälle {bi}, sille {e} (hän antoi nimeksi...)'. Huomaa, että genetiivi tulee prepositionaali-lausekkeesta 'jonkin eteen' {igi ...+ak+še} (s. 117).

16.7 Vaihtoehtoinen tulkinta obliikvi-, lokatiivi- ja adessiiviprefikseistä

Koska obliikvi- ja adessiiviprefiksit edustavat hyvin todennäköisesti historiallisesti samaa prefiksiä {bi}, voidaan niiden muodostama kokonaisuus hahmottaa myös kolmiasteisena paikallissijajärjestelmänä. Tämä on kuvattu alla olevassa taulukossa kolmannessa persoonassa seuraten Zólyomin (2014b; 2014c; 2016: 143) näkemystä.

	Elollinen		Eloton	
	Prefiksi	Nominaalisija	Prefiksi	Nom. sija
Inessiivi-illatiivi	–	–	{ni}	{ʔa}
Superessiivi-sublatiivi	{nni}	{ra}	{bi, e}	{ʔa}
Adessiivi-allatiivi	{nni}	{ra}	{bi}	{e}

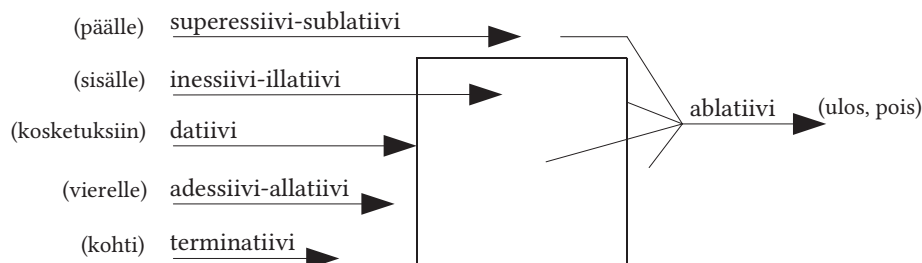
Inessiivi-illatiivi vastaa aiemmin käsiteltyä lokatiiviprefiksiä {ni}, joka viittaa lokatiivilla merkittyy lauseenjäsenen merkityksessä 'sisällä, sisälle'. Tämä sija ei esiinny lainkaan elollisten substantiivien yhteydessä.

Superessiivi-sublatiivi yhdistää obliikvin ja adessiivin. Elollisten substantiivien yhteydessä lauseenjäsen merkitään datiiivilla ja siihen viitataan obliikvilla. Elottomien substantiivien yhteydessä lauseenjäsen merkitään lokatiivilla ja siihen viitataan adessiivilla. Merkitys on 'päällä, päälle'.

Adessiivi-allatiivi vastaa aiemmin kuvattua obliikvia. Lauseenjäsen merkitään joko datiiivilla tai direktiivillä tämän elollisuudesta riippuen, ja näihin kumpaankin viitataan obliikvilla merkityksessä 'vierellä, vierelle'.

Näiden kolmen asteen lisäksi voidaan mukaan laskea myös **terminatiivi**, sekä **datiivi**, jossa lauseenjäsenen koodaus noudattaa adessiivi-allatiivia, mutta näihin viitataan datiiiviprefikseillä {ba} ja {nna} merkityksessä 'kosketuksiin jonkun kanssa'.

Kaaviona paikallissijojen merkitykset voidaan hahmottaa seuraavasti:

Kuva 5. Paikallissijojen merkitykset.

Alla on annettu muutamia esimerkkejä eri paikallissijoista: superessiivi-sublatiivi (176), inessiivi-illatiivi (177), datiivi (178), adessiivi-allatiivi (179) ja terminatiivi (180). Sijaprefiksien merkitykset on kirjoitettu auki morfologiseen annotaatioon.

(176) **é ki sikil-la bí-dù**

'hän rakensi temppelin rituaalisesti puhtaan maan päälle'

{é.j+Ø ki sikil+[?]a bi+n+[?]ú+Ø}

{temppeli+ABS maa puhdas+LOC *päälle*+hän+rakentaa+sen}

(177) **alan-né é-a mu-na-ni-kur_x(DU)**

'hän vei patsaansa (sisälle) temppeliin hänelle'

{alan+ane+Ø é.j+[?]a mu+nna+ni+n+kur+Ø}

{patsas+hänen+ABS temppeli+LOC VEN+hänelle+*sisälle*+hän+viedä+sen}

(178) **an-ta-sur-ra izi ba-šúm**

'hän poltti Antasura-temppelin (= antoi tulen kosketuksiin sen kanssa)'

{an.ta.su.ra+e izi+Ø ba+n+šúm+Ø}

{Antasura+DIR tuli+ABS *sille*+hän+antaa+sen}

(179) **kar niġin₆^{ki}-na-ke₄ má bí-ús**

'hän johdatti laivan Niġinin satamaan (= sataman läheisyyteen)'

{kar niġin₆+ak+e má+Ø bi+n+ús+Ø}

{satama Niġin+GEN+DIR laiva+ABS *lähelle*+hän+johdattaa+sen}

(180) **ud šag₄-ġu₁₀ um-ši-mi-rí-a**

'sinä päivänä, kun sydämeni tuntee vihaa (kapinallisia) kohtaan'

{ud šag₄+ġu+Ø u+mu+b.ši+mi.ri+Ø+[?]a+[?]a}

{päivä sydän+minun+ABS PROS+VEN+*kohti*+vihata+se+NMT+LOC}

Huomaa, että superessiivi-sublatiivi ja adessiivi-allatiivi eivät eroa toisistaan elollisten substantiivien yhteydessä. Kummassakin käytetään obliikviprefiksejä {mu, ri, nni} ja nominaalinen lauseenjäsen merkitään datiivilla {ra}. Vertaa **munus-ra mu-ni-tuš** 'hän istui naisen vierelle' ja **lugal-ra muš ħé-ni-ġar** 'asettukoon myrkkykäärme kuninkaan ylle' (= kirottakoon hänet).

16.8 Prefiksiketjun e-assimilaatio

Yksikön toisen persoonan persoonaprefiksi {e} aiheuttaa toisinaan muinais-babylonialaisen kauden sumerissa ja sitä myöhemmissä kielimuodoissa assimilaatio-ketjun, joka välittyy dimensionaali- ja konjugaatioprefiksien läpi jopa modaali-prefikseihin. Tällaiset muodot on usein korpuksissa translitteroitu hämmäntävästi, kuten *ù-ba-e-ni-dab₅*, ja antavat mielikuvan persoonaprefiksin käytöstä ennen lokatiivia. Kyseessä on kuitenkin myöhäinen babylonialainen *puhekielinen* muoto, jossa konjugaatio- ja dimensionaaliprefiksin väliin kirjoitettu e tulisi tulkita foneettisena komplementtina ilmaisemassa sanan myöhäistä lukutapaa.²⁹⁵ Lokatiiviprefiksi {ni} tulisi tässä translitteroida muodossa *né*: *ù-ba^e-né-dab₅*.

- (181) *šu-um-du-um-ĝu₁₀ ka-za ù-ba^e-né-dab₅*²⁹⁶ /ubenēdab/
 'kun sinä otat huuleni kiinni suullasi (= suutelet minua)'
 {nundum+ĝu+Ø ka+zu+²a u+ba+ni+e+dab₅+Ø}
 {huulet+minun+ABS suu+sinun+LOC PROS+IEN+LOC+sinä+vangita+ne}
- (182) *⁴nin-urta kur-ra ħé-mu^e-né-ug₅* /ħemenēug/
 'Ninurta! Tapoit joukon (mytologisia hirviöitä) vuorilla.'
 {nin.urta+e kur+²a ħa+mu+ni+e+ug+Ø}
 {Ninurta+ERG vuori+LOC AFF+VEN+LOC+sinä+tappaa+se}
- (183) *á nun ħé-mu^e-te-ĝál* /ħemetēḡal/
 '(Anin ja Enlilin kauniista sanoista, Idin-Dagan,) tuo ilmi majesteettinen voima!' (= näytä voimasi, jonka olet saanut jumalilta)
 {á nun+Ø ħa+mu+ta+e+ĝál+Ø}
 {voima majesteettinen+ABS AFF+VEN+ABL+sinä+tuoda.ilmi+se}

²⁹⁵ Jagersma (2010: 336)

²⁹⁶ Prefiksin {ba} merkitys on tässä epäselvä. Kyseessä voi olla Zólyomin ym. (2016: 110) prefiksille {ba} typologisesti oletama subjektiin emotionaalisesti vaikuttava merkitys: *suudella (saaden mielihyvää)*.

16.9 Yhteen veto

Dimensionaaliprefiksien morfologiset muodot.

	y.1.p.	y.2.p.	y.3.p.	m.1.p.	m.2.p.	m.3.p.	Eloton	Nomin.
DAT	{ma}	{ra}	{nna}	{mē}	{ra}?	{nnē}	{ba}	{ra, e}
COM	{da}	{eda}	{nda}	{mēda}	{*enēda}	{nnēda}	{(b)da}	{da}
TER	{ši}	{ēši}	{nši}	{mēši}	{*enēši}	{*nnēši}	{(b)ši}	{še}
ABL	–						{(b)ta}	{ta}
OBL	{mu} /?/	{ri} /e/	{nni} /n/	{mē}	{enē}	{nnē}	{bi} /b/	{e, ra}
LOC	–						{ni} /n/	{a}
ADE	käytetään obliikvia						{e, bi} /b/	

Dimensionaaliprefiksien merkitykset. Oikeanpuoleisin sarake kertoo ne nominaalisijat, joihin dimensionaaliprefiksi viittaa.

DAT	– vastaanottaja tai hyötyjä – liike kosketuksiin jonkin kanssa	direktiivi, datiivi
COM	– seurassa oleminen – tunnereaktion syy – kyvyttömyys	komitatiivi
TER	– liike jotakin kohti – teko jonkin hyväksi	terminatiivi
ABL	– liike pois jostakin – teon väline	ablatiivi
OBL	– liike jonkin vierelle, oleminen vierellä – elollinen adessiivi-allatiivi – kausatiivissa teon suorittaja – obliikviobjekti	direktiivi, datiivi
LOC	– liike jonkin sisälle, oleminen jonkin sisällä	lokatiivi
ADE	– liike jonkin päälle, oleminen jonkin päällä	lokatiivi

Tämän luvun harjoitustehtävät löytyvät sivulta 324.